

Patrícia Gabancho Assagista i periodista

“A la cultura catalana li ha fet un joc de d

‘El preu de ser catalans. Una cultura mil·lenària en vies d’extinció’ (Meteora) és la obra de Patrícia Gabancho • És un assaig que explora l’estat de salut de la cultura catalana perquè del seu retrocés a la Catalunya d’avui • Text: Neus Ràfols • Foto: Ruth Marigot

Tan malament està la cultura catalana, que en el títol del llibre explica que està en vies d’extinció? Amb aquesta obra intentava connectar amb un cert malestar de la gent que veu que les coses no van bé però no sap concretament què està passant. Escrivint el llibre, sense adonar-me’n al principi, vaig respondre a alguns dubtes. Evidentment, no estem en un moment crític, perquè les cultures no s’acaben d’un dia per l’altre, però sí que estic assenyalant una tendència. La democràcia no ha arreglat el tema cultural, i si no canviem aquesta realitat d’aquí a un parell de generacions ho tindrem molt malament.

Una de les hipòtesis que formula és que a Catalunya hi conviuen dues cultures, l’espanyola i la catalana, però que aquesta darrera no té productes de consum de masses i per això ha reculat en presència i ús social. La cultura catalana té un problema, i és que per la part de baix no ha creat un mercat de registre popular. Els productes culturals de consum, d’entreteniment o de lleure estan sempre vehiculats pel castellà, parlis la llengua que parlis. I aquest problema greu es produeix perquè quan s’instaura la societat de consum de masses, entre els anys 60 i 70, la cultura catalana era clandestina pel franquisme i no va poder desenvolupar una indústria audiovisual, ni mediàtica, ni dedicada a publicar novel·la popular, còmics, etcètera.

Com es pot arribar a crear aquest mercat inexistent? Crec que hem d’abaixar els canons de qualitat, una mica. La cultura catalana ocupa un re-

gistre que sempre exigeix al consumidor un esforç intel·lectual. L’excel·lència l’hem de mantenir, però hem d’ocupar el registre popular i l’ensenyament hi ha de jugar un paper molt important. Tenim un sistema educatiu que és una catàstrofe absoluta. Els joves, en lloc de sortir de l’escola aptes per al consum cultural, en surten preparats per jugar a videojocs i amb una relació nul·la amb la llengua i la cultura catalana. A aquest problema se n’hi suma un de més gran: per la part de dalt ens estan minant el prestigi social.

De quina manera s’està esquarterant, aquest prestigi? Per una banda, per culpa d’un orgull creixent i prepotent de l’espanyolitat, basat en la modernització d’Espanya i en la puixança del castellà al món. I per una altra banda, hi ha un atac frontal als nacionalismes perifèrics de l’Estat espanyol que també esquitxa la cultura catalana. És a dir, no estan disposats a tolerar la diferència. Em sembla aberrant que considerin Lluís Llach un cantant identitari. Jo em pregunto: ¿i Sabina quan canta a Madrid? Per ells la normalitat és escriure en castellà i fer cultura espanyola. Si no, hi posen l’etiqueta d’identitari.

Però vostè mateixa afirma que és literatura catalana la que s’escriu en català i que només aquesta vertebrava la cultura catalana. El nostre país és bilingüe i bicultural, és a dir, hi ha dues cultures presents, la catalana i l’espanyola. Però no només en literatura, sinó en música, en pintura, en ciència i en tot. És important fer aquesta diferenciació, no com a consu-

midors, perquè un tria els productes culturals que li agraden. Aquesta distinció afecta en el moment de fer una anàlisi i formular una política. No cal dir que la Fira del Llibre de Frankfurt em dona la raó. Per exemple, en el cas de Juan Marsé, diuen que fa literatura espanyola però l’inclouen tant en la cultura catalana com en l’espanyola, i això no pot ser.

Parlant de Frankfurt, l’obra planteja que els creadors catalans “haurien de fer el ‘bypass’ a Espanya i Llatinoamèrica, treure el nas a fora i oblidar-se de redimir qui no ens estima”.

Quan un autor escriu pot triar entre la cultura espanyola i la catalana o, com Eduardo Mendoza, treballar en les dues cultures i llengües, perquè és una persona bicultural. Ara bé, com que habitualment no hi ha lectors de literatura catalana en editorials estrangeres, aquestes esperen que els llibres escrits en català es tradueixin al castellà per veure com funcionen a Espanya. I com que en el territori espanyol no es compra literatura catalana, perquè es pensa que un autor seriós escriu en castellà, doncs finalment l’editorial estrangera no tradueix les obres escrites en català. El que nosaltres no podem fer és esperar que els nostres productes es vehiculin a través d’un mercat que no ens estima. Per això suggereixo que hem de prescindir d’aquest mercat i promoure les traduccions nosaltres mateixos.

No salva cap govern de la plaça Sant Jaume... De Jordi Pujol en diu que va tractar la cultura “com la minyona de casa”. De

Sense pèls a la llengua

Fa trenta tres anys que Patrícia Gabancho (Buenos Aires, 1952) va aterrar a Catalunya, i des d’aleshores la periodista ha volgut retratar les entranyes de la cultura catalana amb llibres d’assaig i articles d’estil directe. Va debutar el 1980 amb *Cultura rima amb confitura* (Edicions 62), en què explora el paisatge cultural català anterior a l’autogovern. Va escriure sobre la ciutat de Barcelona a *El Besòs, el riu que mirava passar els trens* (Ajuntament de Barcelona, 1999), *Desperta entre adormits: Joan Maragall i la fi de segle a Barcelona* (Proa, 1998) i *La postguerra cultural a Barcelona* (Meteora, 2005). També ha escrit sobre literatura, a *La rateta encara escombra l’escaleta* (Edicions 62, 1982), i història, a *El segle XX vist per les àvies* (La Campana, 1999), aquest últim amb Emma Aixelà. També ha publicat l’assaig polític *La batalla de l’Estatut* (Empúries, 2006) i el llibre sobre les vivències de ser immigrant a *Carta a la societat catalana* (Columna, 2001). *El preu de ser catalans* ja ha venut més de cinc mil exemplars en menys d’un mes, cosa que pot significar que alguna cosa encara es mou...

Pasqual Maragall, que va desconfiar dels creadors perquè “eren nacionalistes”. I que la Barcelona multicultural i cosmopolita de l’alcalde Joan Clos era apàtrida i fugia del provincialisme articulat en català.

Si les polítiques culturals haguessin funcionat, després de 30 anys no estaríem aquí parlant del tema. Per exemple, durant tres dècades Catalunya va viure etapes com ara el Modernisme, el Noucentisme i la República, i el país va fer un pas endavant brutal. Durant la democràcia el salt ha estat cap enrere. A la cultura catalana se li ha fet un joc de desprestigi, de fer-li cas en coses minoritàries. Per exemple, l’Ajuntament de Barcelona ha fet molta broma sobre el cosmopolitisme, entenent que només es podia vehicular en castellà.

Aquest retrat em penso que no li va agradar gaire a l’exregidor de l’Ajuntament de Barcelona i exconseller Ferran Mascarell, que va apadrinar el seu llibre en la presentació pública...

Crec que aquesta administració va fer una política molt moderna i brillant pel que fa a extensió cultural. Però no hi va haver ni s’ha fet cap reflexió sobre el paper que havia de jugar Barcelona en la capitalitat de la cultura catalana. Per això jo li deia a Ferran Mascarell que va fer una política neoliberal, és a dir, basada en la voluntat del mercat.

En tot l’assaig practica una sinceritat directa quan retrata alguns intel·lectuals i polítics... Però, tot i això, és un llibre molt divertit, oi?

I sense embuts. Títla de “cursi però honesta” la literatura de

Maria de la Pau Janer. Fèlix de Azúa, d’espanyolista activista. Considera que tots els llibres de Juan Marsé parlen del mateix. ¿Ha rebut algun missatge de les personalitats que cita? No, de moment no.

I des de la plaça Sant Jaume? Bé, en Ferran Mascarell ja va dir que em contestaria per escrit.

Com és que a una ‘porteña’ de Buenos Aires li va interessar explorar el món de la cultura catalana? Perquè des del seu primer llibre, ‘Cultura rima amb confitura’, del 1980, ha anat escrivint obres sobre el nostre paisatge cultural...

Jo vaig venir aquí l’any 1974. I quan vaig arribar a Catalunya tenia molt clar que volia viure plenament la realitat catalana. A més, venia d’un país, l’Argentina, amb molts problemes d’identitat, de manera que el tema el porto genèticament imprès. Però no hauria de ser estrany investigar la cultura catalana. El que passa és que els catalans estan acostumats que els estimin poc. És una cultura molt acomplexada, malgrat que també és la més forta del món sense tenir un Estat propi.

El seu llibre apareix al mercat coincidint amb l’obra de Miquel Pueyo ‘El fantasma de la mort del català’ (Proa), en la qual l’autor, secretari de Política Lingüística, destaca alguns avenços en l’ús de la llengua catalana i insta a deixar de parlar de la seva extinció. Què en pensa de la visió de Pueyo?

Encara no l’he llegit, però el conec perquè ens han aparellat en les presentacions públiques de totes dues obres. Pueyo sosté que el català té

Lana se desprestigi

arrera obra
a i els

problemes, però que es va avançant. Crec que fa una foto interessant del present.

Pueyo destaca que s'ha incrementat en un 10 per cent la població que transmet el català a la següent generació.

Sí, però mentrestant han arribat un milió de persones... Hi ha molts índexs que són positius, però s'ha fet tan poc en 30 anys que, si no fem un gir bestial, no hi serem a temps. Per exemple, una de les prioritats és l'ensenyament, i em fa molta por que la Generalitat actual faci saltar la immersió lingüística.

'El preu de ser catalans' ha aixecat molta polseguera, almenys mediàtica. S'ho esperava?

M'han escrit elogis molt generosos del llibre i això ha creat un tam-tam en els mitjans de comunicació. Volia tirar una pedra a l'aigua i fer onades, i s'ha produït amb un efecte multiplicador que em demostra que hi havia ganes de canviar les coses. Després d'aquest llibre, crec que els atacs a la llengua i a la cultura catalana ja no seran possibles ni quedaran tan impunes.

Acaba amb una cita del Nobel de literatura, Orhan Pamuk: "D'altra banda, l'amargor que despenia aquella cultura morta, aquell imperi enfonsat, surava per tot arreu". ¿És un presagi pessimista?

A Istanbul, Pamuk fa una mirada molt melangiosa a una cultura extingida. El que diu el fragment que poso al final del llibre és que els van matar la cultura per donar-los la no-cultura. I això és el que està passant a Catalunya. Ens estan canviant la cultura catalana per la no-cultura.

Parlem-ne

Joan Solà

Carta a Miquel Pueyo (1)

La citació de Joan Fuster és interessant: "Un profeta és un home indignat. Per això solament es profetitzen catàstrofes". El teu darrer llibre ha tingut capacitat per remoure una mica l'ambient, i això és bo. A mi m'ha reforçat en una creença i en una actitud que vull mantenir però que he d'alimentar cada dia: el pessimisme persistent i tancat és negatiu, i qui vulgui tenir futur ha d'actuar positivament. I em fa pensar en una cosa que gairebé no dius: el polític no pot pas esperar que la seva feina li serà fàcil, perquè el món de la política és feroç, despietat; i el nostre món lingüístic es troba de ple en l'escenari polític; tant, que deu ser una de les dues o tres úniques coses capaces de centrar anys i anys tots els esforços dels partits estatals.

La radiografia que fas de la situació lingüística em sembla correcta: després del que acabem de dir, el lector pot acceptar que t'inclinis instintivament més aviat cap a l'optimisme. Fóra paradoxal (i perjudicial) que el polític que ets no confiés en la seva feina. Estires, doncs, de les dades disponibles els aspectes positius: la transmissió de la llengua sembla esperançadora; el català ocupa un bon lloc en les tecnologies modernes; hi ha una força de voluntariat impressionant (10.000 "parelles lingüístiques", has dit en alguna altra banda: ¿tantes, n'hi ha?); el nou Estatut ens deixa avançar més. Però alhora assenyaless els aspectes desfavorables: l'allau immigratòria recent; el fet que els joves de 15 a 29 anys siguin els que menys usen el català; la gravíssima deficiència en terrenys essencials com el lleure; el fet que el català és avui la llengua marcada; i sobretot l'instint nefast de canviar de llengua, fill del nostre "subconscient de gats escaldats". I per tant reconeixes que amb el que s'ha fet "no n'hi ha prou" i afirmes que la situació exigeix "una intervenció més decidida dels poders públics". Quan fas mirades retrospectives, també apuntes clarament al responsable, que en definitiva és l'Estat: som "l'àrea lingüística europea més [...] assotada pel flagell de la disgregació".

Però el teu discurs admet alguna rectificació. En primer lloc, tot i que algun cop distingeixes entre els "astròlegs" i "els científics i els investigadors seriosos", el llibre deixa la sensació que piques molt més contra els que denuncien la situació que no pas contra el veritable culpable que dèiem aquí damunt; cosa perillosa: et situa a tu mateix en un punt d'ambigüitat, vulgues no vulgues. En segon lloc, passes de puntetes sobre una qüestió crucial: preguntes "quin és el paper de la normalització lingüística en la construcció d'una societat que [...] aspira a mantenir i reforçar la cohesió social, i quin és el paper de la normalització lingüística en el reforçament de la identitat catalana", però no hi respons. En tercer lloc, deixes entendre que acceptes com a punt de partida l'estatu quo, és a dir la submissió i la limitació. Mal punt de partida que comentaré dijous vinent.